DOI 10.35511/978-963-334-504-7-14

Pásztor Enikő – Varga László (szerk.): *Neveléstudományi kaleidoszkóp*
Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2023, 163-169

Múlt és jelen hatása a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar gyógypedagógus-képzésében

Závoti Józsefné

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet
PhD., egyetemi docens

KULCSSZAVAK
- gyógypedagógia
- gyógypedagógus
- gyógypedagógusképzés
- soproni gyógypedagógusképzés

ABSZTRAKT
A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karon 2018-ban indult a gyógypedagógus-képzés. Tanulmányunkban történeti visszatekintéssel közelítjük meg a hazai, több mint egy évszázados múlttal rendelkező gyógypedagógus-képzés és az elmúlt néhány évtizedben történő felsőoktatási szerkezetváltások hatásmechanizmusát. Bemutatjuk azt a folyamatot, mely elvezetett a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának gyógypedagógus-képzéséhez. Ismertetjük a képzés struktúráját, tartalmi sajátosságait, a hallgatók szakmai gyakorlatát biztosító gyógypedagógiai intézményeket. A tanulmány aktualitását az adja, hogy 2023-ban ez a képzés már ötéves múlttal rendelkezik, ami megköveteli, hogy felelevenítsük a kezdeteket.

A 19. század második felében már több fogyatékossági típus alapján szerveződött iskola, otthon foglalkozik a siket, vak, értelmileg érintett, beszédfogyatékos gyermekekkel. Az intézményekben szerzett gyógyító, pedagógiai tapasztalatokkal gazdagodott személyek többségében filantrop szemléletű, tanítói, orvosi, lelkészi végzettséggel rendelkeztek, a megszerzett elméleti és praktikus ismereteiket tanfolyamok keretében adták át az újabb, gyógyító, nevelő feladatokat vállaló munkatársaik számára. Egyre sürgetőbbé vált, a jogos igények alapján, egy egységes, integráló ismereteket átadó, de a specializációkat megtartó, szervezett gyógypedagógiai (heilpedagogische) képzés, amely rendszerezett struktúrában a kor tanítói és tanári képzőintézményeihez hasonlóan, hivatalosan elfogadott végzettséget ad. A szervezést nehezítette az a közigazgatásilag hátráltató állapot, hogy a fogyatékos gyermekek és felnőttek ellátása a társadalmi jótékonyságra bízott „Emberbaráti ügyosztályhoz" tartozott, az iskoláskorú gyermekek és tanulók oktatása, nevelése nem a közoktatási hierarchiában működött. A II. Országos és egyetemes tanügyi kongresszuson (1896) kimondják, hogy a fogyatékosokat ellátó intézetek az „emberbaráti" intézményes rendszerből a közoktatási rendszerbe kerüljenek (Gordosné, 2000). Dr. Náray Szabó Sándor orvos, a Vallási és Közoktatási Minisztérium miniszteri biztosa különös érzékenységgel fordult a kiszolgáltatott gyermekek, azon belül a fogyatékosságukból adódó siralmas helyzetben élők felé. Létrehozta a minisztériumon belül a Gyógypedagógiai ügyosztályt, ezzel beemelte a Magyarországon működő fogyatékos gyermekeket ellátó nevelő intézményeket a közoktatási szervezésbe, finanszírozásba és irányításba. Megszervezte az intézményes hálózat további bővítését, ezzel több száz fogyatékos gyermek iskoláztatása vált lehetővé. A századforduló idejében már 488 siketnéma, 137 vak és 93 gyengeelméjű gyermeket neveltek és tanítottak, tíz év elteltével ez az arány közel ötszörösére emelkedett.

e-mail: zavoti.jozsefne@uni-sopron.hu | Cím: H-9400 Sopron, Ferenczy J. u. 5.

A hazai gyógypedagógus-képzés közel 125 éves. 1900-ban az első évfolyam oktatását Vácott, a patinás siketnémák iskolájában kezdték el a különböző gyógypedagógiai iskolákban, ápoldákban szerzett elméleti és gyakorlati tudással rendelkező szakemberek. Az intézmény, utalva a tanító és nevelő tevékenységre, Gyógypedagógiai Tanítóképzőtanfolyam néven indult kétéves oktatási időtartamban.

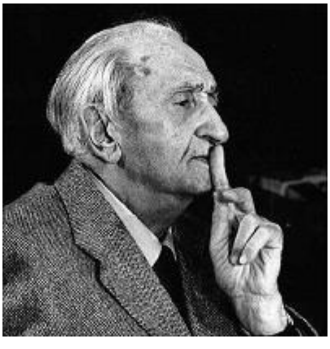
Nagymagyarország területén számos nagyobb városban (Kolozsvár, Temesvár, Körmöcbánya, Ungvár, Pozsony, Budapest, Szeged, Debrecen, Sopron stb.) a vakoknak, siketeknek, gyengeelméjűeknek és „dadogóknak, hebegőknek" biztosították nemcsak az elemi tanulmányokat, hanem több esetben a szakmai képzést is (Varga és Hatos, 2015). Nem véletlenül nevezzük a gyógypedagógiai ellátás „atyjának" Náray Szabó Sándort.

„[...] A gyógypedagógiai ügyet, amely az ő idejéig a rongyos koldusa volt köznevelésügyünknek, szervezte, újonnan megalapította s oly magas színvonalra emelte, hogy a külföldi hasonló intézetekkel szemben teljesen megállja a versenyt, sőt egy s másban meg is haladja azokat." (Vértes, 1914:497-498).

A későbbiekben kiváló egyetemi professzorok emelték fel szavukat a gyógypedagógiai képzés főiskolai szintű struktúrája és a tartalmi, tantárgyi bővítés érdekében. A diszciplínák és interdiszciplináris jelenlét követik a tudományos fejlődés újabb és egyre differenciáltabb eredményeit, amelyeket a hallgatók számára is tananyagként ismertették az oktatók. Ranschburg Pál első magyar gyógypedagógiai és pszichológiai laboratóriumában kísérleteket folytattak az emberi elme, a gyermeki elme működésének mélyebb megismerése érdekében; a fogyatékos elme sajátosságait Szondi Lipót kutatta; Bárczi Gusztáv felállította a „szurdo-mutitas" elméletét, hogy csak néhány, nemzetközileg napjainkban is elfogadott tételt említsünk (Gordosné, 2005).

Ranschburg Pál
Forrás:
https://t.ly/6MNDu

Szondi Lipót
Forrás:
https://t.ly/0wV_W

Bárczi Gusztáv
Forrás:
https://t.ly/hU5o7

Klebelsberg Kunonak, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium miniszterének (1922-1931) köszönhetően úgy a felsőoktatás, mint a közoktatás addig nem tapasztalható mértékben fejlődött tartalmi, személyi és tárgyi hátteret tekintve. A trianoni kényszerdiktátumot követően meghirdette a nemzet kulturális felemelkedésének megvalósítását.

Gróf Klebelsberg Kuno
Forrás:
https://t.ly/0LIRO

„A magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg és teheti ismét naggyá." – fogalmazta meg kultuszminiszteri székfoglalójában. Haladó irányban érintették törekvései és intézkedései a fogyatékosügyet is az iskolai hálózat fejlesztése, valamint a gyógypedagógus-képzés területén.

Tóth Zoltánt kinevezte (1924-1940) a már hároméves Gyógypedagógiai Tanárképző élére. Az aktív elméleti és gyakorlati szakember sokat lendített a képzés hazai és nemzetközi elismertségén – az 1928-as tanügyi kongresszuson bejelentette az újabb innovatív és támogató miniszteri döntést, miszerint a gyógypedagógusok képzése négyéves keretben történik a következő szemesztertől, új hivatalos nevén, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán. Későbbiekben az intézmény ebben a felállásban működött Bárczi Gusztáv vezetésével 1942-től 1963-ig. A következő években a fogyatékosság és gyógypedagógia tudományának több kiváló képviselője alakította – a társadalmi és tudományosság igényeinek megfelelően – a képzést igazgatókként, mint például Kozmutza Flóra, Göllesz Viktor, Gordosné Szabó Anna, Illyés Sándor, Mesterházi Zsuzsa. Az évek során – az átörökített szellemiség megtartásával – új eszmei áramlatok befolyásolták a fogyatékosság jelenségének definiálását, a gyógypedagógia mint rehabilitációs tevékenység értelmezését és a célcsoport megnevezését. A tantárgyi tartalmakban megjelentek ezen új tendenciákra épülő terminológiák, metodikák, mint a gyógypedagógiai integráció, inkluzivitás, participáció, sajátos nevelési igény stb. A Salamancai Nyilatkozat és Cselekvési Terv (UNESCO, 1994) megfogalmazásai erősen hatottak a gyógypedagógia képzési követelményeire, valamint a közoktatásban a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók preventív, rehabilitációs ellátására is deklarált minőségben.

Az európai államokra vonatkozó felsőoktatási rendszer megújításaként 1999 júniusában az Európai Tanács, az Európai Bizottság és az UNESCO CEPES[1] részvételével megfogalmazták a Bolognai Szerződésben a tagállamokra vonatkozó változtatásokat. A magyar felsőoktatási intézményeket is érintette, hasonlóan a többi állam képzési szerkezetéhez. BA (bachelor) alapképzés, MA (masters) mesterképzés és a PhD (doktor) képzés egymásra épülő folyamata alkotja a rendszert. A szocialista tábor felbomlását, a rendszerváltozást követően, az 1990-es években a felsőoktatási intézmények integrációs folyamatában az universitasok kialakítása volt a cél hazánkban, melynek megvalósítása, hosszas előkészítő intézkedések sikerei és kudarcai után, 2000-ben realizálódott.

A felsőoktatási intézmények integrációs céljai között hangsúlyozott volt a racionális intézményi struktúra, a képzési kínálat növelése, a képzési színvonal emelése, a tehetséggondozás, a gazdasági átláthatóság, a regionális kiegyensúlyozottság, valamint a többprofilú ágazati és szakmai jelenlét (Kovács, 2015).

A gyógypedagógus-képzés egyetlen intézményét is elérte a racionalizálás keretében végrehajtott integráció. A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola beépült külön karként az Eötvös Loránd Tudományegyetembe.

[1] Az ENSZ Nevelési, Tudományos és Kulturális Szervezetének Európai Felsőoktatási Központja

Az elmúlt évtizedekben a plurális alapú államokban a fogyatékossági állapot értelmezését – egyfajta paradigmaváltás következtében – fokozatosan a társadalmi elfogadás és befogadás attitűdje hatja át: *„[...] Az Európai Közösség szociális intézkedései egy átfogó, ágazatok közötti koherens politika eredményeként a fogyatékos emberek integrálódását tűzi ki célul, melynek lépésenkénti dekralálása a társadalmi integrációt fogja szolgálni, és napjainkban is ennek megvalósítására törekszik...”* (Závoti, 2009:15).

Az esélyegyenlőség megteremtésének különböző formái törvényi szabályozással és kommunikációs ráhatással mára a társadalom minden ágazatában fokozatosan, reményteljesen változnak. Az oktatáspolitika új tendenciájában is érvényesül a fogyatékos, iskolai elvárásoknak kevésbé megfelelő tanulók iránti elfogadó, fejlesztő és támogató viszonyulás. A társtudományok és a gyógypedagógia kutatási eredményeire építve a diagnosztizálás és differenciált egyéni bánásmód elve érvényesül a pedagógiai színtereken. Hálózatok épülnek a gyermekek és tanulók képességrendszerének feltérképezésére, az orvosi, pszichológiai, szociális és pedagógiai diverzitásokra fókuszálva. A közoktatásban és -nevelésben ellátott populáció átlagtól eltérő csoportjainak, az egyéneknek a korszerű és adekvát megsegítése komplex és evidens célként jelenik meg. Konkrét számadatokkal igazolt a jogilag szabályozott, a diagnosztikai eredmények alapján a különleges bánásmódot igénylők jelenléte. Definiált a sajátos nevelési igény, azon belül a különböző fogyatékossági típusok, a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdők, akik a speciális szakemberek ellátására jogosultak, gyógypedagógiai megsegítésre szorulnak.

	2001/02. tanév	2009/10. tanév	2022/23. tanév
Különleges bánásmódot igénylők (tehetségek itt nem szerepelnek)	58615 fő	77844 fő	99588 fő
Korai fejlesztésben és gondozásban részt vevők	nincs regisztrálás	1370 fő	5654 fő

1. sz. táblázat
A különleges bánásmódot igénylők aránya a közoktatásban
Forrás: KSH, URL: https://t.ly/JgeMz

Az e kategóriákba sorolt, évről évre növekvő népesség szakszerű ellátása arányaiban nagyobb számú gyógypedagógusi jelenlétet követelt és követel napjainkban is. Országos szinten az egyetlen képzőintézmény (ELTE BGGYK) kapacitása – esetenként egyetemi kihelyezett képzésekkel – már nem tudott megbirkózni ezzel a kihívással, az oktatók rendkívüli leterheltsége mellett sem. Az oktatói háttér felkészültségével, a „Bárczi Kar” szakmai és szervezési együttműködésével néhány vidéki főiskolán beindult a gyógypedagógus-képzés (Kaposvár, Győr), majd egyre több egyetem bővítette a képzési profilját a gyógypedagógia szak beemelésével. A 2000-es években a felsőoktatási szerkezetátalakítás következtében a kisebb karokkal működő főiskolák nagyobb egyetemek integrációjával egyetemi karokká alakultak, az egyetemi működési szabályzatokhoz igazodva. A Nyugat-magyarországi Egyetem tíz karral működött 2008 és 2013 között, köztük a pedagógusképzés területét is felölelő

pedagógiai karok, mint az Apáczai Csere János Kar, a Benedek Elek Pedagógiai Kar és a Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Kar. Az Apáczai Karon a gyógypedagógus-képzés 2006-ban fogadta először a gyógypedagógia szakra jelentkezetteket. Folyamatosan, egyre bővülő létszámmal, a Tanulásban akadályozottak pedagógiája szakirányt néhány év után követte a Logopédia szakirány. 2016-ban az Apáczai Kar a Széchenyi István Egyetemhez kapcsolódott, kivált a Nyugat-magyarországi Egyetemből. Az újabb racionalizálás eredményeként megvalósult szerkezetalakítással létrejött a Soproni Egyetem, mely négy karral folytatta tovább működését. A Benedek Elek Pedagógiai Kar továbbra is változatlanul folytatja a különböző pedagógiai szakokon a képzést.

A Soproni Egyetem 2018-ban csatlakozott a gyógypedagógusokat képző intézmények hálózatába. A Soproni Egyetem, mint a NYME jogutódja, ekkor már rendelkezett a gyógypedagógus-képzés elindításának jogával, hiszen a szak akkreditációja ennek az egyetemnek az égisze alatt történt. A 18/2016.(VIII. 5.) EMMI rendelet képzési és kimeneteli követelményei szerint megvalósítható-e minden vonatkozásban a működtetés? A tudományágak, szakterületek elméleti és gyakorlati követelményeit lehetséges-e teljesíteni?

Komoly szakmai, személyi és infrasturkturális feltételrendszer átgondolt lehetőségeit kellett számba venni ahhoz, hogy biztosított legyen a Benedek Pedagógiai Kar által a jövő gyógypedagógusainak a felkészítése.

Sopron város intézményes háttere jó esélyekkel befolyásolta a képzés indításával kapcsolatos kételyeket. Már a múlt század első éveitől, és a későbbiekben is, altruista és befogadó szemlélettel gondoskodott a fogyatékossággal élő gyermekekről és fiatalokról. 1903-ban a Siketnémák Intézete nyitotta meg kapuit a siketek oktatása érdekében, ez napjainkban a Tóth Antal EGYMI. 1917-ben a Manninger-ház Erdei Iskola a gyenge, fejletlen gyermekek számára alapított iskolát, amely 1995-től mint Doborjáni Ferenc EGYMI látja el a tanulókat. Ezen intézménynek jogelődje a Soproni Állami Gyógypedagógiai Nevelőintézet. Itt folyt 1950-től az értelmileg sérült gyermekek és fiatalok kisegítő iskolai nevelése és oktatása. 1989-ben a városi fenntartóságú Kozmutza Flóra EGYMI szintén az értelmileg sérült gyermekek tanításával, nevelésével, fejlesztésével és rehabilitációjával indította el gyógypedagógiai tevékenységét. A több évtizedes múltú gyógypedagógusi tevékenység tapasztalatai és jó gyakorlatai megfelelő terepet kínáltak a gyógypedagógus-képzéshez. A nevelési tanácsadó, a pedagógiai szakszolgálat, a halmozottan fogyatékosok gyermekotthona, a pszichiátriai felnőttek intézete, a felnőtt fogyatékosok napközije, a koraifejlesztő-központ: a felsorolt intézmények mind alapbázisaként álltak rendelkezésre a Tanulásban akadályozottak pedagógiája szakirány beindításához.

Az elméleti kurzusok általánosan művelő ismereteihez a pedagógiai kar minősített oktatóira lehetett építeni (doktori fokozat, PhD- és habilitált minősítés). A gyógypedagógiai szakterület tantárgyaihoz részben doktori fokozattal és gyógypedagógiai alapdiplomával rendelkezők, valamint a gyakorlatból szintén gyógypedagógiai MA vagy szakvizsgával rendelkező kiváló gyakorlati szakemberek adták az oktatói hátteret. Az infrastruktúra szempontjából az infotechnika adott volt, hiszen más szakokon a pedagógusképzés ezt megkövetelte, a könyvtár pedig folyamatos szakismereti irodalommal bővíti állományát a hallgatók szakszerű ellátása érdekében.

A képzési program alapja a KKK-ra (képzési kimeneti követelmények) épül, a soproni lokális sajátosságokhoz adaptálva, melynek előnye a sokszínű és a szakirányú kompetenciákat messzemenően kiszolgáló gyakorlati terephelyek biztosítása. A nappali tagozaton a nyolc félév során az összóraszám 1807 óra, a levelező 556 óra. Az elméleti ismeretek megalapozásával párhuzamosan folyó gyakorlatok hangsúlyozottan jelennek meg a képzésben.

A hallgatók megismerik a terephelyeken a közoktatási többségi struktúra vertikumát (óvoda, általános iskola, középiskola), a típusos és eltérő fejlődésű gyermekek és tanulók nevelésének és oktatásának metodikáját. A gyógypedagógiai integrációban alkalmazott pedagógiai módszerek spektrumát szemlélik és gyakorolják, az inkluzív attitűd realizálását élik meg. A gyógypedagógia alapvető tevékenységének, a diagnosztizálásnak intézményi hátterében (pedagógiai szakszolgálatok) és gyakorlati folyamatában vesznek részt, majd a szegregált óvodai és iskolai működés sajátosságait, valamint rehabilitációs gyakorlatot teljesítik.

A hallgatókat a gyógypedagógiai professzió széleskörű, praktikus alkalmazására a terepeken működő gyakorlati szakemberek és módszertani, rehabilitációs ismereteket nyújtó mentorok készítik fel. A tanulásban akadályozottak pedagógusának kompetenciakörébe tartozó valamennyi tevékenységét tapasztalják meg a gyakorlati színtereken a hallgatók, így a diploma megszerzését követően a gyógypedagógiai kihívásokra felvértezetten tudnak válaszolni szakmai felkészültségükkel és hivatástudatukkal.

Hallgatói létszámok	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Nappali	10	20	13	17	14	15
Levelező – Sopron	24	29	20	23	16	87
Levelező – Tatai kihelyezett k.		20	30	38	43	46

Végzettek száma	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Nappali					9	12
Levelező – Sopron – Tata					17	36

2. sz. táblázat
A SOE BPK gyógypedagógus-hallgatók létszáma
Forrás: SOE BPK (2023. 11. 17.)

A 2. sz. táblázatban látható, hogy a hallgatói létszám fokozatosan emelkedik. A 2022-ben és 2023-ban az első és második évfolyam diplomásai többségében gyógypedagógiai szakterületen helyezkedtek el, a soproni gyakorlati terepet biztosító intézmények is számítottak a végzős hallgatókra, a 8. félév összefüggő gyakorlata megalapozta a fogadó intézményben történő elhelyezkedést, ezzel a gyógypedagógiai ellátottság és a gyógypedagógiai diploma értéke korrelál.

A képzés elsődleges célja a minőségi szakmai ismeretek átadása a tudományos fejlődés és innováció követésével. Az oktatók tudományos munkájának támogatásával, a konferenciákon való részvétellel és kapcsolatok gazdagításával, a nemzetközi (oktatói és hallgatói) és hazai mobilitás biztosításával a szinten tartás és fejlesztés folyamatos. A MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság Gyógypedagógiai Albizottságával aktív kapcsolata van a Benedek Elek Pedagógiai Karnak, az együttműködés

keretében a tudományos üléseken, szakmai programokon részt vesznek az oktató köztestületi tagok és a magasan kvalifikált gyógypedagógusok is. A városi fogyatékosügyi projektekbe meghívásokat kapnak az oktatók, de a hallgatók is lelkesen kapcsolódnak az aktuális eseményekbe segítőként, szervezőként vagy animátorként.

A gyógypedagógia egy olyan hivatás, amely a tudomány és a teljes gyógypedagógiai metodika ötvözetével az embert szolgálja. Ennek a szellemiségnek az átadására törekszik a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar gyógypedagógus-képzése, mely a Ranschburg-Bárczi-hagyományok tiszteletben tartására alapozva, ugyanakkor a 21. századi kihívásokra reflektálva készíti fel a jövő gyógypedagógusait.

Irodalom

18/2016.(VIII. 5.) EMMI. rendelet, a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról. URL: http://tinyurl.com/43h9h4rm

Gordosné Szabó, A. (2000). *A magyar gyógypedagógusképzés története*. Budapest : Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola.

Hatos, Gy. (2015). Náray Szabó Sándor halálának 100 évfordulóján. *Gyógypedagógiai Szemle,* 2015. 43(1), pp. 69-81. URL: http://tinyurl.com/yhanakaa

Kovács, G. (2016). Intézményi egyesülések és szétválások: nemzetközi tapasztalatok, hazai gyakorlat. In: Derényi, A. –Temesi, J. (szerk). *A magyar felsőoktatás 1988 és 1914 között.* Budapest : Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, pp. 101-148. URL: http://tinyurl.com/297db5bb

Különleges bánásmódot igénylők aránya a közoktatásban. KSH, URL: http://tinyurl.com/3fdhd95n

Salamancai Nyilatkozat és Cselekvési Terv : A sajátos nevelési igényű tanulók számára. Salamanca : UNESCO, 1994. URL: http://tinyurl.com/3jjtsv6m

Tarján N., T. (é. n.). Klebelsberg Kuno születése. *Rubicon Online,* URL: http://tinyurl.com/45pekcmm

Varga, I. és Hatos, Gy. (2015). Náray Szabó Sándor reformtevékenysége és hatása a szegedi és debreceni gyógypedagógiai intézetekre. *Különleges bánásmód,* 1(1), pp. 7-24. DOI: https://doi.org/10.18458/KB.2015.1.7

Vértes O. J. (1914). Náray Szabó Sándor (1861-0914). *A Gyermek.* 8(7), pp. 497-498. URL: http://tinyurl.com/42fjbrsr

Závoti, Jné (2009). *A fogyatékossággal élők társadalmi integrációja a képzés, a foglalkoztatás és a rehabilitáció összehangolásával a hazai viszonyok és az Európai Uniós elvárások függvényében.* [Doktori értekezés]. Sopron : Nyugat-magyarországi Egyetem, LKK. SZDI. URL: http://tinyurl.com/429t4h7s

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2023. december 1.